

MIGRANTŲ DISKURSO FORMAVIMAS ISTORINIAIS PASAKOJIM AIS LIETUVOS NAUJIENŲ PORTALUOSE 2015 METAIS

Virginija Popovaitė

Magistrė
Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas
El. paštas: popovaitevirga@gmail.com

Santrauka. 2015 m. pabėgėlių krizės aptarimas Lietuvos naujienų portaluose rodė, kad trūksta sugyvenimo patirčių su galimais atvykėliais iš Artimųjų Rytų bei Šiaurės Afrikos regiono, į diskusijas įtraukiant ir istorinius pasakojimus, liudijančius lietuvių (Mūsų) ir kitataučių (Kitų) santykius. Tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip naudotasi istoriniais naratyvais ar jų siužetais viešosiose nuomonėse siekiant pozicijuoti naują Kitų socialiniame žemėlapyje. Tyrimo lauku pasirinkti septyni interneto naujienų portalai, aktualūs regioniniu bei nacionaliniu lygmenimis. Duomenys rinkti dviem etapais. Pirmuoju išsiaiškinti vyraujantys diskursai, antruoju ieškota viešųjų pasisakymų, paremtų istoriniais pasakojimais. Pagal surinktą medžiagą sudarytos atitinkamos matricos, kuriose matyti Mūsų – Kitų išdėstymas, veiksmo suteikimas, galimos sąveikos rezultatas, suponuojantis lūkesčius Kito atžvilgiu. Pasakojimų įvairovė nurodo naujo Kito suvokimo daugiasluoksniškumą. Atpažinta, kad buvo remiamasi homogeninės istorijos vizija, užuot ieškojus etniškai įvairių patirčių. Migrantams nebuvo suteiktas istorinis laikas, paliekant jų patirtis ar galimas perspektyvas nepažinias.

Reikšminiai žodžiai: pabėgėlių krizė, istoriniai pasakojimai, Mes, Kiti, Lietuvos naujienų portalai.

Keywords: refugee crisis, Lithuanian media, historical narratives, us, others.

„Pasaulis susiduria su blogiausia pabėgėlių krize nuo Antrojo pasaulinio karo“¹, – šiais žodžiais Briuselyje 2015 m. rugpjūtį migracijos situaciją apibūdino Dimitris Avramopoulos, Europos Sąjungos (toliau – ES) migracijos ir vidaus reikalų komisaras. Prieglobsčio Europos Sąjungos valstybėse pasiprašė per 1,32 mln.

žmonių², beveik dukart daugiau nei 2014. Tais metais Europoje kilusi migrantų krizė ES ir gretimoms valstybėms iškėlė rimtų ekonominių, socialinių ir kitų problemų. Situacija išjudino viso žemyno žiniasklaidą, informuoti visuomenę pasirodė esąs sunkus uždavinys, sąlygotas tiek lokaliųjų, tiek globaliųjų diskursų bei įvykių³.

¹ Dimitris Avramopoulos, „A European Response to Migration: Showing Solidarity and sharing Responsibility“, in: *europa.eu*, 2015-08-04, [prieiga internetu], <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-5498_en.htm>, [2016-05-16].

² Palyginimui – 2014 m. – 627 tūkst., 2016 m., neišsamiais duomenimis, – 1,19 mln.; European Stability Initiative, 2017, p. 23.

³ Plačiau apie situaciją Bulgarijos, Italijos, Jungtinės Karalystės žiniasklaidoje – *Moving stories*, 2015, p. 19–44; akademikų atlikta Čekijos, Prancūzijos, Vo-

Lietuva nebuvo izoliuota, šalies žiniasklaida reagavo į migrantų krizę, tačiau 2015 m. Lietuvoje atvykėliai iš Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos (toliau – ARŠA) regiono buvo gana naujas dalykas, išryškinęs bendro sugyvenimo patirčių trūkumą. Patirties pavyzdžių šiuo aspektu ieškota ne tik gretimose valstybėse, bet ir istorijos pasakojimuose. Šie siužetai įtraukti į pabėgėlių krizės problemas gvildenančias diskusijas, šitaip sukuriant sceną norimoms įteigti vertybėms, moraliniams pasakojimams ar stebėtojiui sutelkti atitinkamiems veiksams. Kadangi būtent šio Kito⁴, atvykėlio iš ARŠA regiono, įvardijimas nėra suformuotas lietuvių tradicijose ar istoriniuose pasakojimuose, galimų tiesiogiai panaudoti pasakojimų tiesiog nėra. Žiniasklaidoje siūlyti istorinių pasakojimų siužetai buvo nevienareikšmiai, vartoti tiek negatyvioms, tiek pozityvioms, tiek informuojančioms pozicijoms reikšti.

kietijos, Graikijos, Vengrijos, Airijos, Serbijos bei Jungtinės Karalystės žiniasklaidos situacijų analizė – Myria Georgiou, Rafal Zaborowski, 2017.

⁴ Čia ir toliau sąvoka Kitas bus rašoma didžiąja raide siekiant atskirti jos vartojimą nuo įvardžio; *Kito* įtraukimas į filosofinę diskusiją yra priskiriamas Hėgelui, kuris savo veikalė „Dvasios fenomenologija“ aiškina Aš subjekto pažinimui būtiną refleksiją per Kitą subjektą; Georg W. F. Hegel, *Dvasios fenomenologija*, vert. A. Šliogeris, Vilnius, 1997, p. 69–75. Sąvoka plačiai vartojama socialiniuose ir humanitariniuose moksluose, daugiau apie Kitą žr.: Lacano Kito analizė – Derek Hook, „Absolute Other: Lacan’s ‘Big Other’ as Adjunct to Critical Social Psychological Analysis“, in: *Social and Personality Psychology Compass*, vol. 2/1, 2008, p. 51–73, [prieiga internetui], in: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1751-9004.2007.00067.x/epdf>>, [2016-05-19]; kitiškumo atskyrimo nuo abstrakčių sąvokų iki fizinį aktų analizė: Anthonie Holslag, „The Process of Othering from the “Social Imaginaire” to Physical Acts: An Anthropological Approach“, in: *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, vol. 9, 2015, p. 96–113, [prieiga internetui], in: <<http://scholarcommons.usf.edu/gsp/vol9/iss1/10/>>, [2016-05-18].

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokie istoriniai pasakojimai ar jų motyvai buvo naudoti viešai reiškiamose nuomonėse formuojant Naujo kito (pabėgėlių srautą sudarančių žmonių) diskursą (-us) ir kaip šiais naratyvais skatintas atitinkamas požiūris, idėjos ir veiksmai, nukreipti į Kitus.

Analizė yra orientuota į istorinių naratyvų ir Mes ir Kiti diados sąveiką, todėl iš esmės turi aptarti savęs ir Kito išskyrimą, istorinius naratyvus, jų funkcionavimą Lietuvoje bei veiksnio ir visuomenės santykį. Pagal šiuos kertinius akmenis bus apžvelgta ir lietuviška istoriografija.

Šiame tyrime veiksnio sąvoka grįsta sociologų Anthony Giddenso ir Bruno Latouro siūlomų apibrėžimų sinteze. Kaip teigia Giddensas, veiksnumas yra veikėjo (angl. *actor*) ir struktūros sąveikos išraiška⁵. Individas ir socialinė struktūra yra iš esmės susipynę elementai: nuolat atsikartojantys asmens veiksnio sukelti padariniai santykiauja su struktūra ar socialinėmis normomis, taip konstatuodami socialinius įvykius, veiksmus, elgesio modelius bei patį individą⁶. Veiksnumas kuria ir perkuria šias normas bei susitarimus, įgalindamas individą savaip veikti struktūrą, naudojantis jos pažinimu⁷. Skirtingai nei Giddensas, teigęs, kad būtinas veiksnio racionalumas bei intencionalumas⁸, Latouras sako, jog veiksnumas neturi būti tyčinis⁹. Asmens (ar kito objekto) poveikis kitam nepriklauso nuo intencijų, taigi gali būti sąlygotas ir nereflektivių veiksmų ar buvimo. Kadangi nagrinėtuose tekstuose

⁵ B. Latour, 2005, p. 44–46, 52–57.

⁶ A. Giddens, Ch. Pierson, 1998, p. 75–93.

⁷ B. Latour, 2005, p. 44–46, 52–57; A. Giddens, Ch. Pierson, 1998, p. 75–93.

⁸ A. Valantiejus, 2004, p. 723–724.

⁹ B. Latour, 2005, p. 44–46, 52–57.

migrantams veiksnumas yra priskiriamas pačių pasakotojų, dėl reflektyvumo nebuvimo nebūtinai tyčinis veiksnumas yra laikytinas tikslesniu apibrėžimu.

Autoriai sutaria, kad diada Mes ir Kiti (nesuteikianti savas-svetimas reikšmių) yra neišvengiama, nes kyla iš nuolatinių derybų dėl savęs apibrėžimo¹⁰. Remiantis tiek sociologo Johano Galtungo, tiek antropologo Cliffordo Geertzo teiginiais, žmogų veikia ne tik biogenetinis kodas, bet ir iš aplinkos įgyti sąsąmoningi ir kolektyviniai sociokultūriniai kodai¹¹, paruošiantys asmenį veikti arba apibrėžiantys veikimo erdvę bei teikiantys visuotinai priimtina suvokimą, kas yra normalu ir natūralu¹². Šie kodai nubrėžia ir ribą, kas priklauso tautai ir kas – ne¹³. Kito apibrėžimas gali būti abstraktus ir neįvardytas¹⁴, o žiūrint iš žmonių tinklo perspektyvos, skirtumai tarp Kito interpretacijos kinta – priklauso nuo bendruomenės lygmens¹⁵. Būtent tai matyti nagrinėtuose tekstuose, todėl kreipiamas dėmesys į patį išskyrimo faktą bei tekstuose teikiamą aiškinimą.

Istoriniams naratyvams apibrėžti pasitelktos Reinharto Kosellecko bei Jørno Rūseno siūlytos naratyvų savybės. Kaip teigia Koselleckas, istorinį pasakojimą galima suformuoti tik pasirinkus būtiną interpretavimo kampą¹⁶, kiekvienas įvykis

yra atvaizduojamas apmąstant jo aktualumą¹⁷. Vertybinis krūvis padeda istoriniams naratyvams funkcionuoti. Papildant Rūseno ir kitų autorių tekstais, tokie pasakojimai padeda žmonėms suteikti prasmę pačių būčiai ir percepcijai, orientuotis laiko tėkmėje¹⁸; formuoja viešąją nuomonę nuo Mes ir Kiti diados aiškinimosi¹⁹ iki viešosios nuomonės mobilizavimo²⁰, kuria ar pakartotinai įtvirtina bendruomenes, teikdami potencialo dominuoti prieš Kitus, išreikšti solidarumą, pasipriešinimą bei konfliktą²¹. Tyrimo metu buvo matyti, kad straipsniuose pasitelkiami ir asmeniniai atsiminimai, pateikiant argumentus dėl pabėgėlių. Tokie straipsniai nepateko į imtį, nes, remiantis Rūsenu, asmeniniai ir istorijos pasakojimai skiriasi. Pirmieji yra kaip kasdienis diskursas, kartojamas tarp individų grupių neginčijant jų autoriteto, tačiau vis vien gali mesti iššūkį suformuotiems istoriniams pasakojimams²². Istoriniai naratyvai pasakoja apie paprastus įvykius taip pat kaip ir apie neįprastus, ypač kai jie yra apie socialinį gyvenimą ir turi kritiškumo suteiktą vertę²³.

Tyrimo metodai

Tyrimas yra paremtas kritinės diskurso analizės (angl. *Critical Discourse Analysis*; KDA) metodu²⁴. KDA tiriamos teksto išraiškos, nagrinėjant jų sąlytį su socialine tikrove ir kaip tai koreliuoja su žiniomis /

¹⁰ P. Verhaeghe, 2008, p. 2; O. A. Dovgoplova, 2008, p. 151.

¹¹ J. Galtung, 2006, p. 90; apie asmens santykį su ekstragenetiniu kultūriniu kodu – C. Geertz, 2005, p. 83, 102.

¹² J. Galtung, 2006, p. 91; O. A. Dovgoplova, 2008, p. 151.

¹³ M. Zembylas, 2010, p. 39; tautos, tautiškumo sąvokos aptarimas bei kritika – Anderson, 1999, p. 16–23.

¹⁴ J. Galtung, 2006, p. 91.

¹⁵ Th. Hylland Eriksen, 2010, p. 32.

¹⁶ R. Koselleck, 2002, p. 117.

¹⁷ R. Koselleck, 2004, p. 111.

¹⁸ J. Rūsen, 2007, p. 50.

¹⁹ J. Rūsen, 2002, p. 3–4.

²⁰ J. H. Liu, Ch. G. Sibley, L. Huang, 2014, p. 59.

²¹ B. Johnstone, 2004, p. 644.

²² J. Rūsen, 2006, p. 11–12.

²³ D. Carr, 2006, p. 125, 126.

²⁴ R. Wodak, M. Meyer, 2009, p. 3.; M. Reisigl, R. Wodak, 2009.

galia, o svarbiausia – kritinė diskurso analizė yra apmąstyta (ir) remiantis žiniasklaida, atkreipiant dėmesį į tarpininkavimą ir jo neišvengiamumą šiuolaikiniame pasaulyje bei kalbos politiką viešajame diskurse. Anot KDA plėtojusių Ruth Wodak ir Michaelio Meyerso, tekstai neretai yra skirtingų diskursų „kovos aikštelė“, kurioje dėl dominavimo susipina skirtingų ideologijų palikti pėdsakai²⁵. Taigi skatinama kreipti dėmesį į tekstų daugiasluoksniškumą ir susiklojimą. KDA taip pat nagrinėjamos tekstų ir vaizdų reprezentacinės bei orientacinės funkcijos²⁶.

Tyrimė vartota sąvoka *diskursas* apibrėžiama remiantis KDA, tačiau reikia turėti omenyje, kad apie diskurso sąvoką yra plačiai diskutuojama socialinių mokslų sferoje ir, kaip teigia Wodak, ji gali reikšti bet ką – nuo istorinių paminklų, atminties vietų, politikos strategijų, naratyvų, teksto, pokalbių, pasisakymų iki kalbos *per se*²⁷. Tačiau apsibrėžiant reikšmę kaip tai darė Lilie Chouliaraki, diskursas yra vieta, kur galia ir reikšmė visada atsiranda kūrybinėje įtampoje tarp veiksnio ir apribojimų²⁸.

Siekiant išsiaiškinti, kaip yra naudojami istorinių pasakojimų siužetai pozicionuojant Mus ir Kitus, buvo pasirinktas matricų sudarymo būdas. Naratyvams išnarstyti pasirinkti esminiai elementai – veiksnumas ir veikėjų išdėstymas, tarpusavio priklausomybė remiantis Mes ir Kiti diados santykiu. Tyrimo eigai struktūruoti išsikelti šie klausimai:

1. Kas autoriaus tekste įvardijami kaip Mes ir Kiti?

2. Kam suteiktas veiksnumas?
3. Kas įvardyta kaip bendruomenė, į kurią nutaikytas veiksmas / sprendimas?
4. Koks veiksmas ar sprendimas vykdytas?
5. Kokia šio santykio baigtis (reali ar pasiūlyta)?

Papildomai siekiama atpažinti siūlomą atstumą tarp Mūsų ir Kitų, jeigu įmanoma, išanalizuoti emocinį apvalkalą, pasitelkiant tapatybės įvardijimus, epitetus, būdvardžius, istorinių pasakojimų specifišką. Tokia eiga leidžia atsekti koreliacijas tarp istorinių pasakojimų siužetų ir juose minimų veikėjų, formuojamo argumento ir siūlomo imtis veiksmo ar (išsakomos ar numanomos) politinės strategijos. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kas yra rašantysis ir numanomas skaitytojas.

Analizė atlikta dviem etapais. Pirmuoju siekta išskirti Lietuvos naujienų portaluose vyraujančius diskursus formuojant pabėgėlių įsivaizdavimą – taigi atpažinti kontekstus, kuriuose vartoti istorinių pasakojimų siužetai. Šiuo etapu buvo išskirtos vartojamos sąvokos pabėgėlių krizės fone, vėliau naudotos kaip raktažodžiai renkant informaciją. Antruoju etapu siekta išsiaiškinti, kokie istoriniai naratyvai naudoti viešosiose nuomonėse pateikiant argumentus pabėgėlių atžvilgiu.

Visuomenės informavimo apie migrantus dažnis sutampa su Europoje fiksuotomis bangomis – dėmesys bėgliams, žiemą buvęs vangus, nuo gegužės pradėjo didėti²⁹. Daugiausia migrantų Italijos ir Graikijos krantus pasiekė rugpjūtį–gruodį³⁰, kartu kito ir žiniasklaidos erzelys Europoje –

²⁵ Ibid.

²⁶ L. Chouliaraki, 2008, p. 697.

²⁷ R. Wodak, M. Meyer, 2009, p. 2–3.

²⁸ L. Chouliaraki, 2008, p. 675.

²⁹ Myria Georgiou, Rafal Zaborowski, 2017, p. 8.

³⁰ European Stability Initiative, 2017, p. 15.

nuo atsargios tolerancijos liepą pereita prie ekstatiško humanizmo rugsėjį, o lapkritį, po teroristinių išpuolių Paryžiuje, pasklido baimės ir siekis apsaugoti³¹. Tačiau dėsingumas tarp straipsniuose naudotų istorinių pasakojimų siužetų pasiskirstymų ir minėtų laikotarpių neužfiksuotas.

Straipsnis išdėstytas taip: pirmojoje dalyje pristatomos bendros išvalgos, tolesnėje smulkiau analizuojamos skirtingų istorinių pasakojimų laikotarpių matricos; diskutuoja apie jas bei galutinės išvados.

Šaltiniai

Tirti pasirinkti naujienų portalai, skirti Lietuvoje gyvenančiai ar lietuviškai kalbančiai auditorijai, kurių straipsniai yra sukurti Lietuvoje gyvenančių žmonių, išskirtiniais atvejais iš Lietuvos kilusių asmenų (kai kalbama apie lietuvių iš migrantų krizę patyrusių šalių istorijas). Duomenys rinkti iš portaluose publikuotų skaitytojų, politikų, istorikų ir kt. asmenų nuomonių, kuriose aiškiai suformuotos pozicijos migrantų atžvilgiu, būtinai kaip pavyzdį pasitelkiant Lietuvos istorijos momentus. Šiuo būdu atmesta didelė dalis viešųjų nuomonių, į kurias nebuvo įtraukta istorinė perspektyva. Raktiniai žodžiai (bei jų linksniavimo formos), panaudoti ieškant publikacijų: „migrantas“, „pabėgėlis“, „nelegalas“, „bėglys“, „atbėgėlis“.

Apžvelgus septynis didžiausius žiniasklaidos internetinius portalus, svarbius nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu („15min“, „Delfi“, „Kauno diena“, „lrytas“, „Lietuvos žinios“, „Respublika“, „Vakarų ekspresas“³²), tyrimo kriterijus atitiko

iš viso 38 straipsniai. Tekstiniuose straipsniuose turėjo būti pateikta viešoji nuomonė interviu, dialogo, nuomonės, analizės, komentaro formomis ir juose panaudojami istoriniai pasakojimai ar istorinės atminties vietos argumentuojant poziciją, susijusią su pabėgėlių interpretavimo klausimu. Kiekybiniu atžvilgiu tyrimui aiškiai trūko reprezentatyvumo bendram visuomenėje vyravusių nuomonių vaizdiniui suformuoti. Tai yra kokybinė paieška, orientuota į Lietuvos istorijos naratyvų naudojimą braižant socialinius žemėlapius, taigi tirtais straipsniais nepretenduojama apibendrinti visuomenės nuotaikų, tačiau siekiama išsiaiškinti koreliaciją tarp istorinių naratyvų naudojimo ir Mes ir Kiti pozicionavimo. Svarbu pažymėti, kad užtikti istorinių pasakojimų motyvai nėra *per se* lygiaverčiai. Skiriasi pasakojimų išplėtojimas, pateikimas. Atrinkti tokie straipsniai, kuriuose galima atpažinti istorinių naratyvų panaudojimą ir jais formuojamą žinutę. Pasakojimai pateikti vienu sakinio arba jiems skirtas išsias straipsnis.

Surinkti straipsniai skyrėsi siūlomais veiksmis, pažiūromis bei įtrauktais is-

priemonės. Reikia paminėti, kad „Delfi“ yra orientuotas į populiarųjį turinį, todėl galima aptikti sensacijų besivaikančių antraščių, tačiau tai tik padeda atskleisti, koks informacijos pateikimo būdas (numanomai) labiau funkcionuoja plačiojoje visuomenėje. „15min“ yra orientuotas į analitinę žurnalistiką, taigi galima tikėtis turinio skirtumo. „lrytas.lt“ populiarumu atsilieka nuo pirmųjų dviejų portalų, tačiau tai yra skaitytojų ratą užsitikrinusi žiniasklaidos priemonė. „Lietuvos žinios“ – naujienų portalas, pristatomas kaip kultūros, visuomenės ir politikos laikraštis, todėl galima suvokti, kad jo turinys skiriasi nuo populistinių portalų. „Lietuvos žinios“ yra įtrauktos į imtį dėl galimo turinio kokybiškumo bei analitiškumo. Regioniniu mastu svarbus šaltinis pasirodė „Kauno diena“, skirtas Kauno regionui. Kitu regioniniu mastu svarbiu portalu įvardijamas „Vakarų ekspresas“, sulaukiantis publikos dėmesio Klaipėdos regione. Siekiant surinkti kuo įvairesnes nuomones, peržvelgtas ir portalas „Respublika“ dėl jame atvirai išsakomų pozicijų migrantų atžvilgiu.

³¹ Myria Georgiou, Rafal Zaborowski, 2017, p. 8.

³² Naujienų portalai „Delfi“ ir „15min“ yra dvi daugiausia skaitytojų pritraukiančios žiniasklaidos

torinių naratyvų siužetais. Pagal šių naudojimą tekstus galima skirstyti į tokius istorinių pasakojimų siužetus: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK; iš viso 6 straipsniai), Antrojo pasaulinio karo (toliau – II PK; iš viso 13 straipsnių), sovietų okupacijos (7 straipsniai) bei mišrų, kuriame naudoti keli siužetai (12 straipsnių). Kadangi norima akcentuoti būtent istorinių pasakojimų naudojimą argumentuojant skirtingus diskursus ir visi minėti pasakojimai (ar jų motyvai) buvo pasitelkti formuojant tiek teigiamas, tiek neigiamas nuomones migrantų atžvilgiu, tyrimą nuspręsta išdėstyti pagal istorinius pasakojimus.

Daugiausia istorinio konteksto pateikiančių nuomonių buvo „15min.lt“, nestipriai atsiliko „Respublika“. Aktyviausiai tirtoje žiniasklaidoje nuomonę reiškė su politika susiję asmenys – surinkta 8-ių asmenų 16 pozicijų, kiek mažiau girdimi buvo akademikai – iš viso suskaičiuota 11 pozicijų. Istorinių pasakojimų siužetais grįstas skirtingų autorių nuomones taip pat pateikė ekspertai (2), apžvalgininkai (3) bei kitų profesijų atstovai (6). Ryškių teigiamų / neigiamų nuomonių diferenciacijų tarp naujienų portalų nepastebėta. Kaip ir tikėtasi, „Respublika.lt“ bei „VE.lt“ būta kiek daugiau negatyvių pasisakymų, o „15min.lt“ bei „Delfi.lt“ išsakytos pozityvios / neutralios nuomonės, tačiau visuose peržvelgtuose portaluose būta nuomonių tiek už, tiek prieš migrantų priėmimą.

Istoriografija

Pasirinkus kelis atraminius tyrimo problemos taškus (Kito klausimas Lietuvoje,

Lietuvos istorijos naratyvai, mažumų percepcija žiniasklaidoje), tampa akivaizdu, kad nė vienas iš jų lietuviškoje istoriografijoje nėra naujas. Istoriniuose tyrinėjimuose Kito klausimas analizuotas gana plačiai ir varijuoja nuo tokių darbų kaip žydų ir lietuvių santykiai LDK³³, antisemitizmo apraiškos Lietuvoje³⁴, lietuvių ir lenkų santykių nagrinėjimas³⁵ iki išsamios studijos apie lenkų tautinės mažumos Lietuvoje identitetą³⁶, Lietuvos romų bendruomenės studijos³⁷, totorių bendruomenės tyrimų³⁸. Istorinėje perspektyvoje tautinių mažumų įvaizdžių klausimą tyrė Bernaras Ivanovas³⁹, Saulius Kaubrys⁴⁰. Tarpukario

³³ Jurgita Verbickienė, *Žydai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Sambūvio aspektai*, Vilnius: Žara, 2009.

³⁴ Darius Staliūnas, „Antižydiški pogromai, lenkų ir lietuvių konfliktai dėl pamaldų kalbos: dviejų kolektyvinio smurto tipų palyginimas“, in: *Etniškumo studijos*, Nr. 2, 2013, p. 103–119; *Kai ksenofobija virsta prievarta: lietuvių ir žydų santykių dinamika XIX a. – XX a. pirmoje pusėje*, sud. D. Staliūnas, V. Sirutavičius, Vilnius, 2005.

³⁵ Rimantas Miknys, „Vilniaus multikultūriškumas ir nūdienos lietuvių tapatybės paradoksai“, in: *Lietuvių lenkų santykiai amžių tekneje. Istorinė atmintis. Stosunki polsko-litewskie na przestrzeni wieków. Pamięć historyczna*, [Konferencijos medžiaga], Vilnius, 2009, p. 103–120.

³⁶ Gediminas Kazėnas, Adas Jakubauskas, Inga Gaižauskaitė, Romualdas Kacevičius, Asta Visockaitė, *Lenkų tautinės mažumos Lietuvoje identiteto tyrimas*, Vilnius, 2014.

³⁷ Aušra Simoniukštytė, „Lietuvos romai: tarp istorijos ir atminties“, in: *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2006, 6 (15), p. 123–154.

³⁸ Tamara Bairašauskaitė, *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius: Mintis, 1996.

³⁹ Bernaras Ivanovas, *Tautiškumo beiškant Antano Smetonos Lietuvoje: tautinių įvaizdžių klausimas*, Vilnius, 2005.

⁴⁰ Saulius Kaubrys, „Pasiklydę tarp savęs ir įverčių: 1918–1940 m. Lietuvos vokiečių įvaizdžio klausimu“, in: *Istorija. Mokslo darbai*, 2011, t. 84.

spaudoje klausimus apie žydų įvaizdį kėlė Kęstutis Skrupskelis⁴¹.

Kitataučių stereotipai taip pat tirti analizuojant žiniasklaidos šaltinius. Arabų įvaizdžio kismą Lietuvos spaudoje 2001–2011 m. apžvelgė Rimgailė Dikšaitė⁴². Kitataučių įvaizdžius spaudoje nagrinėjo Vida Beresnevičiūtė ir Inga Nausėdienė⁴³, Artūras Tereškinas analizavo Lietuvos televizijoje ir spaudoje figūruojančius lenkų, rusų, romų, žydų įvaizdžius⁴⁴. Visuomenės požiūrį į rusus, ukrainiečius ir baltarusius, atsispindintį spaudoje, nagrinėjo Monika Frėjūtė-Rakauskienė⁴⁵, o internetinius dienraščius analizavo Justina Ilkevičiūtė – tyrė tautinių mažumų įvaizdžius⁴⁶.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicija ir jos kaita istorijos moksle bei visuomeninėje perspektyvoje aptartos kolektyviniame veikalė, apimančiame diskusijas nuo LDK laikų iki dabartinio požiūrio⁴⁷.

⁴¹ Kęstutis Skrupskelis, „Žydų vaizdinys „Lietuvos aidas“ skiltyse (I)“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2014, Nr. 5; idem, „Žydų vaizdinys „Lietuvos aidas“ skiltyse (II)“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2014, Nr. 6; idem, „Žydų vaizdinys „Lietuvos aidas“ skiltyse (III)“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2015, Nr. 5.

⁴² Rimgailė Dikšaitė, „Arabų įvaizdžio transformacijos Lietuvos spaudoje“, in: *Politikos mokslų almanachas*, 2015, t. 17, p. 57–89.

⁴³ V. Beresnevičiūtė, I. Nausėdienė, „Trys Lietuvos dienraščiai („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos aidas“) apie tautines mažumas Lietuvoje“, in: *Sociologija: Mintis ir veiksmai*, 1999, Nr. 1 (3), p. 67–78.

⁴⁴ Artūras Tereškinas, *Towards a New Politics of Citizenship: Representation of Ethnic and Sexual Minorities in Lithuanian Mass Media*, 2003.

⁴⁵ Monika Frėjūtė-Rakauskienė, „Lietuvos spauda ir visuomenės nuostatos apie rusų, ukrainiečių bei baltarusių etnines grupes ir naujuosius imigrantus“, in: *Etniškumo studijos*, 2012/1–2, p. 71–102.

⁴⁶ Justina Ilkevičiūtė, „Tautinių mažumų vaizdavimas interneto dienraščiuose svarstant Tautinių mažumų įstatymą“, in: *Žurnalistikos tyrimai. Mokslo darbų žurnalas (komunikacija ir informacija)*, Nr. 9, 2015, p. 48–73.

⁴⁷ *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai*, sud. A. Bumblauskas, G. Potašenko, Vilnius, 2009.

Istorinius pasakojimus yra aptaręs Alfredas Bumblauskas⁴⁸, kitų naratyvų (aukos, kančios) funkcionavimą istorijos pasakojimuose – Alvydas Nikžentaitis⁴⁹, atminimo politikos tendencijas – Vasilijus Safronovas⁵⁰, sovietmečio patirčių ir atsiminimų funkcionavimą – Neringa Klumbytė⁵¹.

1. Istoriniai pasakojimai: emocinė įkrova

Nagrinėti istoriniai pasakojimai pasižymėjo skirtingu emociniu krūviu: trauminės II PK ir sovietinės okupacijos patirtys naudotos siekiant suteikti pasakojimams emociingumo, sukuriant dinamišką erdvę, kurioje pynėsi atsiminimai ir istorijos, skaitytojui siūlyti jausmai ar emocijos, neretai įsijautimas į pabėgėlių vaidmenis⁵².

⁴⁸ Alfredas Bumblauskas, „Lietuvos didieji istoriniai pasakojimai ir Vilniaus paveldas“, in: *Naujasis Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos istoriniai pasakojimai ir daugiakultūrinis miesto paveldas*, Vilnius, 2009, p. 15–47.

⁴⁹ Alvydas Nikžentaitis, „XX a. diktatūrų laikotarpis Lietuvos gyventojų atminties kultūroje: dominuojanti ir diskriminuojama atmintis“, in: Alvydas Nikžentaitis (sud.), *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo: atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.

⁵⁰ Vasilijus Safronovas, „Lietuvos atminimo politikos tendencijos po 1990 metų“, in: *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo: atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*, sud. A. Nikžentaitis, Vilnius, 2011, p. 337–378.

⁵¹ Neringa Klumbytė, „Memory, Identity and Citizenship in Lithuania“, in: *Journal of Baltic Studies*, vol. 41, no 3, September, 2010, p. 295–313.

⁵² Pavyzdžiui: Edgaras Lubys, „Mes visi esame pabėgėliai“, in: *lrytas.lt*, 2015-10-01, [prieiga internetu], in: <<http://zmones.lrytas.lt/muzika/nauja-daina-pristatantis-e-lubys-mes-visi-esame-pabegeliai.htm>>, [2016-05-18]; Virginija Jurgilevičienė, „Sirai ir lietuviai – panašaus likimo broliai“, in: *Vakarų ekspresas*, 2015-10-02, [prieiga internetu], in: <<http://www.ve.lt/naujienos/nuomones/skaitytoju-ekspresas/sirai-ir-lietuviai---panasaus-likimo-broliai-1401098/>>, [2016-05-17].

Pavyzdžiui, portale „Respublika“ V. Jurgilevičienė, Klaipėdos daugiavaikių šeimų bendrijos vadovė, teigė: „Prieš penkerius metus prasidėjo sirų valymas. Jie, kaip ir mūsų seneliai bei tėvai prieš 70 metų, nežino, ko laukti, ko atėję ginkluoti prašys, ar paliks gyvus. Panašią gyvenimišką situaciją, kaip ir mes, lietuviai, šiandien išgyvena sirai.“ Autorė apeliuoja į nežinomybę ir jos skatinamą įtampą, nurodo galimą empatijos tašką. Brėždama paralelę tarp „brolžudiško karo“ ir lietuvių partizaninio karo bei trėmimų sovietmečiu, V. Jurgilevičienė naudojami trauminę patirtimi viktimizuojama sirus ir atimdama iš jų veiksnumą – esą viską sprendžia gretimos valstybės⁵³.

Su LDK siejami naratyvai kur kas statiškesni, išlaikę emocinį atstumą tarp skaitytojo ir pasakojimų dalyvių. Vykimas vyko seniai, yra ilgalaikis (karaimų, totorių savasties išlaikymas ar lietuvių sugyvenimas su kitomis tautomis), išplečiantis laiko plotmę, kartu ir reliatyvų atstumą nuo skaitytojo. Pasakojimai naudoti siekiant pateikti istoriją „racionaliųjų“ požiūriu – kalbant apie ekonominę daugiatautiškumo naudą, siejant naujakurių įtraukimą į visuomenę su geopolitine sėkme („Gediminas kvietė pirklis, amatininkus ir kitus svetimšalius, kad šie pasidalintų savo patirtimi ir kultūrų privalumais. Vytautas Didysis priglobė ir mokėsi iš karaimų, totorių ir kitų tuo metu mums dar svetimesnių tautų“⁵⁴).

⁵³ Matyti, kad autorės naudojamas brolžudiško karo ir miškinų diskursas yra sovietinės propagandos primesta klišė; V. Jurgilevičienė, 2015.

⁵⁴ Paulius Gritėnas, „Babajai, čiuokos, nigeriai ir kiti mūsų kvailybės fantomai“, in: *15min.lt*, 2015-05-25, [prieiga internetu], in: <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/paulius-gritenas-ba->

Svarstant bėgimo nuo nelaimių savo- se šalyse faktą, naudoti II PK bei sovietinės okupacijos, rečiau – LDK pasakojimai⁵⁵, taip pat nepatikslingi „istorinių lūžių laikotarpiai“⁵⁶. Pasakojimuose, kuriuose pabėgėlio statusas tapo svarbesnė charakteristika nei religija ar kilmės šalis, siūlytas emocinis įsijautimas ir užuojauta.

2. Matricų išdėstymas pagal istorinius pasakojimus

2.1. Statiškoji Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

Peržiūrėjus straipsniuose kuriamas situacijas naudojant istorinius siužetus ir išskyrus, ką autoriai įvardijo kaip veikėjus, veiksnų kryptį ir veikiamuosius, matyti, kad Kito išskyrimas nėra lygiavertis. Kiti autoriai Kitą išskiria etnoso pagrindu, o Adas Jakubauskas, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas, kalbėdamas už totorių bendruomenę, jų neišskiria kaip Kitų. Nors tekste minimi lietuviai ir totoriai, jie nepozicionuojami kaip Mes ir Kiti po bendru „skėčiu“ – valstybe. Sudarytos tokios tarpusavio priklausomybių matricos.

bajai-ciurkos-nigeriai-ir-kiti-musu-kvailybes-fantomai-500-506128>, [2016-05-15].

⁵⁵ Julius Panka, „Tautininkų demagogija“ ar tiesiog neatsakyti klausimai? (atsakymas Mažvydui Karaliui)“, in: *15min.lt*, 2015-10-07, [prieiga internetu], in: <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/julius-panka-tautininku-demagogija-ar-tiesiog-neatsakyti-kausimai-atsakymas-mazvydui-karaliui-18-532389>>, [2016-05-16]; Alvydas Butkus, „Pabėgėliai – avikailiais apraukti vilkai?“, in: *Kauno diena*, 2015-09-17, [prieiga internetu], in: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/pabegeliai-avikailiais-aptraukti-vilkai-710799>>, [2016-05-17].

⁵⁶ Gražvydas Jasutis, „Pabėgėliai. Tai dar tik pradžia“, in: *15min.lt*, 2015-12-29, [prieiga internetu], in: <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/grazvydas-jasutis-pabegeliai-tai-dar-tik-pradzia-18-561123>>, [2016-05-16].

Pagrindinis veikėjas	Veikimas nutaikytas į	Dėl to
Kiti (totoriai, karaimai, romai, musulmonai)	Atstumo nuo lietuvių išlaikymą, palaikant totorių, karaimų ar romų tapatybes. Taikų sugyvenimą su lietuviais. Bendro gyvenimo vadžių perėmimą su savo „žiauria ideologija“	Visuomenė yra fragmentiška, vyrauja diasporos ar getai (galima trintis tarp grupių). Taikus sugyvenimas yra negalimas. Vyrauja nuolatinė grėsmė visuomenei – antisisteminiis elgesys, kenkiantis socialinėms normoms
Mes (didysis kunigaikštis Gediminas, Vytautas Didysis, lietuviai, pagonių Lietuva, lietuvių valstiečiai, totoriai)	Pabėgėlių grupių priėmimą. Mokymąsi iš Kitų, mažinant atstumą. Sugyvenimą. Asimiliavimąsi su kita kultūra. Bendrą kovą dėl valstybės	Sukuriama pavyzdinė situacija, kaip susitvarkyti su didele migracija. Įveikiamas agresyvus atstumas Mes ir Kiti diadoje. Atsiranda viktimizacijos diskursas (kuriuo apeliuojama į skaitytojo jautrumą). Formuojamas valstybingumas, kad ir koks būtų etnosas

Kai veiksnumas sutelkiamas Kito rako, intencionalūs veiksmai yra nutaikyti į lietuvius – sugyvenimo galimybė buvo pasiūlyta, tačiau dominuoja diasporos, galimos trintys, kultūrinio lietuvių sunykimo grėsmė. Lyginant su lietuviams suteikiamu veiksmu, kai šie veikia tik teigiamai Kitų atžvilgiu, matyti, kad apskritai pats Kitų veiksnumo faktas nesukelia teigiamų sąsajų. Pasakojimo siužetuose grėsmę kelia Kitų atėjimas. Pavojai, kurie slypi už Kitų priėmimo, apima lietuvių identiteto sunykimą ir išnykimą („Kaip kažkada nebajoriška kalbėti lietuviškai buvo bendrose Lietuvos ir Lenkijos Respublikos ponų sueigose. Tada lietuvių kalbą gelbėjo ir ateities kartoms perdavė varguomenė. Ar išlaikys šį išbandymą ji dar kartą?“⁵⁷) nuo tiesioginio atėjūnų kaip išorinės jėgos poveikio („O jie ateina turėdami žiaurią ideologiją“⁵⁸) iki

pačių lietuvių vidinio sunykimo, paskatinto atvykėlių.

Lietuvių veiksnumas Kitų atžvilgiu vaizduotas tik kaip teigiamas. Pavyzdžiui, J. Panka, tuometinis Tautininkų sąjungos pirmininkas, siekė nurodyti ilgą pabėgėlių priėmimo patirtį (minėdamas prūsus, bėgančius nuo vokiečių krikšto, sentikius nuo caro ir t. t.), tačiau, svarbu pažymėti, priešpriešino priėmimą integracijai⁵⁹.

Kitų įvardijimas turint omenyje romus, karaimus ar totorius yra gana stabilus, tai reiškia, kad su LDK susijusiuose pasakojimuose pasitelkiamos egzotiškesnės, ne europinės kilmės tautos (kai kalbama apie migrantų priėmimą ar integraciją), ieškant oriento patirčių. Kai Kiti yra pateikiami ne per etnosą, bet per savybinę prizmę (bėgliai), jų kilmė nėra itin svarbi – tai gali būti sentikiai, prūsai ir kiti asmenys⁶⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad veiksnumo kryptis nevienalytė – nors siužetuose galima išskirti esminius veikiančiuosius (pavyzdžiui, „Vytautas atkeldino“), grupės, į

⁵⁷ Sidas Aksomaitis, Dainius Paukštė ir kt., „Pabėgėliai jau atkeliauja ir į mūsų namus“, in: *Respublika*, 2015-06-21, [prieiga internetu], in: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/pabegeliai_jau_atkeliauja_ir_i_musu_namus/>, [2016 05 04].

⁵⁸ Gintaras Bagužis, Povilas Gylys ir kt., „Ar Lietuvos žmonės pasirėngę priimti pabėgėlius?“, in: *Respublika*, 2015-11-23, [prieiga internetu], in: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_poli-

tika/ar_lietuvas_zmones_pasirenge_priimti_pabegelius/

>, [2016-05-17].

⁵⁹ J. Panka, 2015.

⁶⁰ Ibid.

kurias veiksmai yra nukreipti, taip pat atlieka atsakomuosius ar reaguojamuosius veiksmus. Tai ypač matyti totorių ar karaimų atveju – nors Vytautas šias bendruomenes atkeldino, jos pačios *nusprendė* išlaikyti diasporas (pasakojančiojo perspektyva) ir nesiiintegruoti, o saugoti savąją tapatybę. Taigi Mes ir Kiti santykis nėra supaprastinamas iki veiksmo-atoveiksmio, o tai iš esmės skatina suvokimą, jog Kiti yra veiksnūs, tačiau šiuo atveju jie veikia ne suartėjimo su lietuviais kryptimi.

Įdomu iškelti skirtingas nuomones totorių integravimosi aspektu. M. Zasčiurinskas, tuometinis Seimo Darbo partijos frakcijos narys, nepailstamai teigė totorių integracijos nevaisingumą, esą šie vis tiek išlaikę savo kultūrą (greičiausiai sumaišęs terminą „integracija“ su „asimiliacija“), o A. Jakubauskas totorius nedvejodamas vadino Lietuvos senbuviais, prisidėjusiais prie Lietuvos valstybingumo⁶¹. „Lietuvos totoriai yra Lietuvos senbuviai, gyvenantys čia 620 metų, per ilgus savo gyvenimo

metus Lietuvoje amžius liejo kraują dėl jos nepriklausomybės, dalyvavo visuose be išimties karuose su išorės priešais bei 1794, 1831 ir 1863 metų sukilimuose“, – suponuota lygiavertiškumo ir bendros kovos mintis. Tokia LDK pasakojimo siužetų vartojimo skirtis gali būti padarinyš ir to, kad pasakojimai apie LDK *per se* yra susipynusių diskursų mazgas, nes, I. Šutinienės teigimu, žmonės linkę savaip interpretuoti istorinius pasakojimus ir jiems suteikti savas simbolines reikšmes⁶².

2.2. Empatiškasis Antrasis pasaulinis karas

Istoriniai naratyvai, menantys šį motyvą, pasitelkti neatsitiktinai. Pirma, tai atliepia D. Avramopouluso pasėta mintį apie po II PK buvusius įvykius. Be to, šio karo įvykiai sudaro tautos trauminių patirčių atsiminimų pagrindą⁶³. Būtent tokios patirtys naudotos siekiant gvildinti galimus migrantų potyrius. Išanalizavus straipsniuose pateiktus argumentus, sudarytos tokios veikimo matricos.

Pagrindinis veikėjas	Veikimas nutaikytas į	Dėl to
Kiti (tie, kurie bėgo: lenkai – šiuo atveju vaidmuo kintantis, rusai; nenurodyti; tie, kurie priėmė: vokiečiai (numanomi), nenurodyti)	Neužsibuvimą šalyje, tolesnę migraciją. Neužsibuvimą šalyje, grįžimą namo. Saugios vietos apsisoti paieškas. Atstumo išlaikymą dėl vyraujančios ideologinio užkrato baimės	Santykių nekūrimą, nes neužsibūnama šalyje. Negatyvaus atstumo santykiuose išlaikymą. Vyksta integracija į lietuvių visuomenę. Išvietintų žmonių baimė apsunkina ir pailgina integracijos procesą
Mes (lietuviai, Baltijos šalių gyventojai, Rytų europiečiai)	Kitų, bėgančių nuo karo, priėmimą. Skirtumų, neapykantos ir anksčiau nesutarimų ignoravimą priimančios lenkų pabėgėlius. Bėgimą nuo karo negandų, represijų ir t. t.	Šalies viduje plyti įvairovė, bendruomenės sugyvena, taip prisidėdamos prie valstybės klestėjimo. Yra tolerancijos ir stiprybės šaltinio pavyzdys, suteikia apsaugą nuo smurto. Kyla grėsmė prarasti tautiškumo elementą – kalbą. Kyla grėsmė prarasti tautinę tapatybę

⁶¹ Mečislovas Zasčiurinskas, „Meldžiuisi už Paryžių, bet galvoju apie Lietuvą“, in: *Delfi*, 2015-11-18, [prieiga internetu], in: <<https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/m-zasciurinskas-meldziuisi-uz-paryziu-bet-galvoju-apie-lietuva.d?id=69610652>>, [2016-05-12]; Adas Jakubauskas, „Lietuvos totoriai žada padėti

integruoti pabėgėlius“, in: *Lietuvos žinios*, 2015-09-25, [prieiga internetu], in: <<http://lzinios.lt/lzinios/Lietuva/lietuvas-totoriai-zada-padeti-integruoti-pabege-lius/209491>>, [2016-05-16].

⁶² I. Šutinienė, 2008, p. 43.

⁶³ I. Šutinienė, 2008, p. 40.

Kadangi šio istorinio pasakojimo siužetuose dėmesys kreiptas į priėmimo arba atstūmimo faktą, o ne integracijos procesą, realūs santykio su Kitu pavyzdžiai nėra itin išplėtoti, naudojami „momento“ pavyzdžiai. Kitaip tariant, šiais motyvais grindžiama momentinė reakcija (greito apsisprendimo), neplėtoti ilgalaikė perspektyva (kalbant apie Kitų veiksnumą). Lietuvių veiksnumo atvejais ilgalaikė santykio su Kitais perspektyva gali būti tik numanoma, nes siužetai pateikiami ne nurodant galimą pavyzdį, kaip pozicionuoti ar interpretuoti Kitą, o kokiomis bendromis charakteristikomis remtis sutinkant atvykėlius.

Su II PK susiję istoriniai naratyvai Kito suvokimo kontekste iš esmės buvo savireflektyvūs, nes siūlyta prisiminti pačių lietuvių nelaimės ir bėgimą nuo karo. Kai lietuviams suteikiamas veiksnumas, jie dažniau pozicionuojami kaip Kiti Vakarų šalių atžvilgiu. Čia iškyla viktimizacijos diskursas, apeliuojąs į skaitytojo jautrumą⁶⁴. Lietuviai pateikiami kaip aplinkybių (karo ir kt. nelaimių) aukos, priversti bėgti, būti Kitais tarp vakariečių – ypač akcentuojamas lietuvių ir kitų Rytų europiečių, kaip galbūt ideologiškai paveiktų asmenų, taigi svetimųjų, šalinimasis. Atstumo rekonstrukcija prisimenant lietuvių kaip Kitų patirtis yra pasitelkta siekiant sukurti bendrumą per kitoniškumą – taigi realiai sumažinti atstumą tarp lietuvių ir galimų atvykėlių.

⁶⁴ Plačiau apie viktimizacijos diskursų, veiksnumo problemą galima rasti: Gudrun Dahl, „Sociology and Beyond: Agency, Victimisation and the Ethics of Writing“, in: *Asian Journal of Social Science*, vol. 37, 2009, p. 391–407; kentėjimo ir viktimizacijos diskursų įsigalėjimo kritika: Arthur Kleinman, Joan Kleinman, „Cultural Appropriations of Suffering“, in: *Cultures of Fear: A Critical Reader*, ed. by U. Linke, D. T. Smith, New York, 2009, p. 288–303.

2.3. Trauminė Sovietų Sąjungos okupacija ir jos padariniai

Be siūlomo emocinio įsijautimo, šio istorinio pasakojimo siužetuose atsikartojo viktimizacijos motyvas. Aiškinant pabėgėlių krizę, pasitelkti tremėjų vaizdiniai, tiesa, nevienodai. Paprastai šie pasakojimai atspindėjo asmeninę patirtį ar nuomonę, buvo įvelti į emocinį tinklą, skatinusį ar neigusį migraciją⁶⁵. Įtraukiant kančios motyvą į istorinį pasakojimą, siekiama išprovokuoti skaitytoją pasiduoti jausmams⁶⁶. Visa tai galima sieti su paties laikotarpio problemišku – pakitus istoriniam diskursui, atsiminimai dar turi būti reflektuoti ir apsvarstyti, normali vidinė šalies desovietizacija taip ir neįvyko⁶⁷, atsiminimai dar ryškūs ir įtraukiantys emociškai⁶⁸. Okupacijos diskursas spalvinamas tamsiomis spalvomis, teigiamus atsiminimus paliekant parašėse – netgi vaikų atsiminimai gali būti traktuojami neigiamai, jeigu jie prieštarautų priespaudos naratyvams⁶⁹. Okupacijos simboliu ar atvaizdu tapo nacionalinis kentėjimas, kuris auditorijai yra primenamas pasitelkus skirtingas istorinės atminties manifestacijas – minėjimus, paminklus, švietimą, muziejus ir t. t.⁷⁰ Būtent šis pasakojimas yra plačiai pateikiamas visuomenei ir matomas formuojant (tarp-tautinę) politiką, interpretuojant kolektyvinius atsiminimus ir t. t.

⁶⁵ Kęstutis Girmius, „Bėgliai, Vokietija ir mes“, in: *Delfi*, 2015-09-10, [prieiga internetui], in: <<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/k-Girmius-begliai-vokietija-ir-mes.d?id=68959960>>, [2016-05-16].

⁶⁶ Virginija Jurgilevičienė, 2015.

⁶⁷ I. Šutinienė, 2002, p. 60.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 61.

⁶⁹ N. Klumbytė, 2010, p. 296.

⁷⁰ G. Venzlauskaitė, 2014, p. 19–20. Daugiau apie aukos ir kančios naratyvą kalba A. Nikžentaitis, Alvydas Nikžentaitis, „XX a. diktatūrų laikotarpis...“

Pagrindinis veikėjas	Veikimas nutaikytas į	Dėl to
Kiti (valdančioji galia; Sovietų Sąjunga; kolonistai baltarusiai)	Priverstinius demografinius pokyčius lietuvių (mūsų) visuomenėje. Brolžudiško karo skatinimą tarp mūsų	Kyla projekcija „arabai išmes mus iš Europos“. Atsiranda mūsų viktimizacija (taip suartinant su sirais). Nuolatinė antivalstybinė veikla, integravimosi nebuvimas
Mes (lietuviai okupacijų metu, tremtiniai, partizanai)	Abejoti visuomenės narių ktonišku (veiknumas sąlygojamas valdžios). Bėgimą kad išgyventų. Kovą dėl (pasirinkimo) laisvės	Vyksta įkalinimai, tremtys, „...“ Yra priimti kitų šalių. <i>Nedeportuojami</i> atgal į Sovietų Sąjungą. Kenčia dėl aukštesnio tikslo (laisvės)

Peržiūrėjus straipsnius pagal juose pateikiamus arba projektuojamus Mes ir Kiti santykius ir veiksnų lemiamą pozicionavimą, sudarytos tokios matricos (žr. lentelę puslapio viršuje).

Istorinės traumos naratyvų naudojimas, užuot saugant tautos homogeniškumą, skatino bendrumą. Pasakojimai (ir atsiminimai), menantys tremtis, lagerius, baimę ir susiskaldymą, naudoti siekiant priartinti migrantų, pabėgėlių (galimas) patirtis prie lietuvių tautos tragedijos. Skaitytojus skatinti „prisiminti“ ar įsijausti į lietuviškas patirtis ir tą emociją projektuoti į sirų išgyvenimus, taigi rasti savumo juose – atpažinti ir užjausti pabėgėlį.

Lietuvių negatyvių veiksmų (abejotumas savais, ktonišku ar skirtingumu išskyrimas iš bendruomenės) pateikimas yra sąlygotas išorinių jėgų („prisiminkime sovietmetį arba fiurerį“⁷¹). Taigi veiksnas Kito atžvilgiu nėra inicijuotas tik lietuvių, šitaip atverta erdvė savirefleksijai priešiskumo ktonišku atvejais.

Išorinės jėgos veikimo atveju santykis

su Kitu pateiktas dvejopas. Kai veikiančioji jėga nutaikyta į demografinius pokyčius (pateikta ES analogijoje su SSRS, pavyzdžiui, „Toks priverstinis mūsų demografinis prifarširavimas primena sovietmetį“⁷²), Kiti yra nieko gero nežadanti grupė, galop išstumsianti vietos gyventojus iš gyvenamosios erdvės. Iš lietuvių atimtas veiksnas – sprendimo galia priklausė išorinėms jėgoms, rezultato pakreipimas – atvykėliams. Kai išorinės jėgos yra veikiamos abi grupės, Mes ir Kiti, sukuriama vienijanti aplinkybė, nes abi netenka veiksnų. Kitu veikimo atveju veikiantieji yra valdančioji galia, ne patys bėgliai, taigi jie tėra parašėse likę veikėjai.

Šiuose istorinių pasakojimų siužetuose įžvelgtina lietuvių savirefleksija. Lietuvių veikimo atveju skatinama atsiminti patirtas kančias ir Kitų bendruomenių pagalbą (projektuojant gerąsias patirtis kaip galimą reakciją į migrantus). Veiksmai nukreipti į migrantų priėmimą arba pagalbą jiems, tačiau apie integraciją ar sugyvenimą nekalbama. Taigi šio istorinio pasakojimo

⁷¹ Vytis Čiubrinskas, „Priimti pabėgėlius – Lietuvos pareiga“, in: *Kauno diena*, 2015-06-18, [prieiga internetu], in: <<http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/profesorius-priimti-pabegelius-lietuvos-pareiga-696830>>, [2016-05-18].

⁷² Ričardas Čekutis, Olava Strikuliėnė ir kt., „Lietuva – pabėgėlių galimybių šalis. Ne mūsų?“, in: *Respublika*, 2015-12-11, [prieiga internetu], in: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/lietuva_pabegeliu_galimybiu_salis_ne_musu/>, [2016 05 11].

siužetais siekiama rasti bendrumo taškų su pačiais lietuviais, o ne su kitomis galimomis bendruomenėmis.

3. Diskursai, naratyvai ir matricos: žinutės rekonstrukcija

Kaip matyti iš matricų, istorinių pasakojimų siužetais migrantai siejami su tokiomis Kitų grupėmis:

- Baltijos šalių gyventojais, artimais lietuvių visuomenei.
- Giminiškais kuršiais, prūsais, žiemgaliais.
- Karaimais ir totoriais (diasporomis), išsaugojusiais savo tikėjimą, taigi „nesiintegrovusiais“ į lietuvių visuomenę.
- Totoriais, stojusiais petys petin ginti Lietuvos žemių, Lietuvos senbuviams.
- Lenkais, kurie gali būti nusiteikę priešiški, tačiau gali ir integruotis.
- Musulmonais, kurie gali integruotis arba ne, be to, yra agresyvūs.
- Rytų europiečiais, platesne Kitų grupe, taigi ne tokia artima.
- Vilniaus romais, neintegruotais, nedirbančiais, vagiančiais elektrą.
- Pietryčių Lietuvos „kolonistais“ baltarusiais.
- Rusais (sentikiais), bėgusiais į lietuviškas žemes, kur numanoma integracija.
- Sovietais, okupavusiais Lietuvą ir primetusiais jai savo valdžią.
- Kitomis neapibrėžtomis grupėmis.

Lyginant su įvairiomis Kitų grupėmis ryškėja, kaip arti bandoma pozicionuoti migrantus. Štai, pavyzdžiui, romų atvejis be išlygų yra siejamas su dezintegracija. Romų įvaizdis žiniasklaidoje susijęs

su nusikaltimais, narkotikais, smurtu ir asocialiu elgesiu⁷³. Taigi gretinant migrantus su romais, nuotolis tarp Mūsų ir Kitų yra tik didinamas. Tačiau toks migrantų pozicionavimas nėra galutinis, nes kelti integracijos politikos klausimai.

Kuršių ir kitų genčių paminėjimas priartina bėglio charakteristiką turinčius asmenis kaip giminiškus lietuviams. Tą patį galima pasakyti ir apie Baltijos šalių gyventojus.

Minimi baltarusių kolonistų bei sovietų okupantų vaidmenys pozicionuoja migrantus kaip galimus agresorius (tas pats pasakytina apie musulmonus). Toks vaizdavimas turi neigiamų emocijų įkrovą – apeliuojama į galimą galios poziciją užimant Lietuvos žemes ar nustumiant lietuvius nuo sprendimų priėmimų. Rusų *per se* vaidmuo neturi neigiamos konotacijos – jų kaip bėglių nuo religinių bei politinių persekiojimų siužetas suponuoja šių viktimizaciją bei galios pozicijos caro visuomenės atžvilgiu nebuvimą.

Karaimų ir totorių vaizdiniai piešiami kontroversiškai. A. Jakubauskas, pasitelkęs į etnocentristinį naratyvą netelpantį istorinio pasakojimo siužetą, suformavo daugiakultūrio sambūvio idėją, taip palikdamas erdvės tiek galimai naujų migrantų saviraiškai, tiek nurodydamas lojalumo valstybei galimybę. Toks pozicionavimas suponuoja galimą migrantų bei senbuvių lygiavertiškumą priimant sugyvenimą užtikrinančius sprendimus. Kalbant apie tuos pačius etnosus perteikti kiti siužetai apie totorių ir karaimų diasporas, taigi visuomenės fragmentiškumą, perkelia galimus migrantus į tolimesnes pozicijas nuo lietu-

⁷³ A. Tereškinas, 2003, p. 220.

vių – kaip marginalius gyventojus, nekuriančius bendros valstybės.

Nagrinėjant migrantų vaizdavimą per istorinių pasakojimų prizmę, atsivėrė tam tikra dichotomija. Pirmą, Kitiems (kurie, numanoma, atitinka pabėgėlius) suteiktas veiksnumas, taigi dinamiškumas. Antra, nėra plėtojama jų pačių istorinė linija, taigi, plėtojant pažinimą tik vienalaikėje erdvėje, tam tikras statiškumas vis vien išliko. Pabėgėliams nesuteiktas istorinis laikas⁷⁴, su kuriuo liko nepažinios migrantų patirtys ir patirčių perspektyvos. Toks patirčių statiškumas ir dinamiškumas projektuojamų vienalaikių istorijų atžvilgiu sukūrė iškreiptą migranto vaizdą – šališką, turintį numatytą veiksnumą, kuriam savarankiška galimybė rutulioti istoriją nesuteikta.

Analizuojant istorinius naratyvus galima pastebėti Kitiems suteikiamą veiksnumą, taigi jų subjektyvizaciją. Tai yra itin svarbi detalė, nes veiksnumas priešpriešinamas aukos vaidmeniui⁷⁵ – formuojant pabėgėlių vaizdinį nebuvo bandyta juos vaizduoti tik kaip aukas. Veiksnumo suteikimas suteikia pabėgėliams judėjimą (tačiau ne laisvę projektuoti ateitį), kurio sąveikos su lietuviais rezultatas būdavo arba Kitiems gyvenant diasporoje (kai galimos trintys), arba nesukuriant jokio santykio su lietuviais, arba šiuos tiesiog nuvertinant. Taigi LDK ir II PK istorinių pasakojimų motyvų panaudojimas, nors ir suteikė mi-

grantų alternatyvai subjektyvumo, tebuvo pačių lietuvių teikiama projekcija – siužetai sukurti taip, kad paskleistų negatyvią žinutę.

Skirtingai nuo viešojoje erdvėje pasirodžiusių teiginių, kad netolerantiškumo Kitiems priežastis yra sovietizacija, būtent sovietmečio istoriniai naratyvai yra naudojami „pajusti“ pabėgėlius per savą poziciją. Net ir sovietinė inkultūracija („brolžudiško karo“ bei „miškinų“ motyvas yra sovietmečio dogma) neturėjo didelės reikšmės bandant suvokti pabėgėlių dalį. Sovietmečio siužetai naudoti siekiant priartinti Kitus ir permesi grėsmę nuo galimų atvykėlių į išorinę jėgą – Briuselį. Kartu išorinės grėsmės diskursu atmieštas santykis su aukos diskursu – pabrėžta pasyvi pozicija suponavo veikėjų buvimą aukomis.

Socialinės tvarkos paieškos istoriniuose lūžiuose (II PK, tremčių motyvai) gali atspindėti tam tikrą spaudimą pačioje visuomenėje. Spaudimas tiek išorinis – naujo Kito priėmimas privertė perbraižyti socialinę žemėlapi, tiek vidinis – dėl ateities perspektyvų. Būtent vėlyvoji modernybė su savimi atsinešė nuolatinį nerimą dėl ateities (nes ji nebėra užtikrinama asmens įdirbio) ir nematomas baimės, šitaip stiprindama atsitiktinumo ir tapatybės chaoso pojūčius⁷⁶. Istorijos permąstymas nebepateikia ateities perspektyvų kaip anksčiau ir nebegarantuoja stabilumo, asmenys yra išjudinami jų pačių juntamos įtampos tarp dabarties ir ateities. Šiuo atveju ateities perspektyvas reikia formuluoti su nepažįstamu veiksnium – nauju Kitu, tad šis klausimas susijęs ne tik su integracijos ar

⁷⁴ Sąvoka vartojama pagal R. Kosellecko išdėstytą teoriją, taigi, kad kiekviena istorija turi savo laiką, besiskiriantį nuo bendrosios laiko tėkmės, o žmogus gali patirti diachroniškus ir sinchroniškus laikus / istorijas. Plačiau: R. Koselleck, 2004.

⁷⁵ Naudojamas G. Dahlo pasiūlytas apibrėžimas, teigiant, kad auka yra asmuo, kenčiantis ne dėl paties intencionalių ar neintencionalių veiksmų, o dėl kitų valios ar bendrinų aplinkybių; G. Dahl, „Sociology and Beyond...“, p. 393.

⁷⁶ G. Delanty, 2008, p. 687.

priėmimo klausimu, bet ir pačios lietuvių visuomenės gebėjimu atlaikyti spaudimus ir projektuoti ateities perspektyvas.

Išvados

LDK istorinių pasakojimų siužetai pasitelkti kaip multietninės valstybės pavyzdys, tačiau jų potencialas nebuvo išnaudotas dėl dinamiškumo trūkumo galimai sugyvenimo perspektyvai. Siužetai pateikti kaip statiška, „kadaisė“ vieta, atitraukta nuo skaitytojo laiko ir emociniu atžvilgiais. Ši atminties vieta yra sukaupusi lietuvių, totorių, karaimų, žydų, lenkų ir kt. tautų patirtis, tačiau nuo lentynos keliami tik lietuvių perspektyva, tad pritrūksta įvairovės ir galimybė įsijausti į Kitų bendros LDK istorijos patirtis tiesiogiai per jų prizmę lieka nepastebėta. Tiesa, tokią situaciją taip pat veikė faktas, kad tirtuose naujienų portaluose nebuvo publikuotos akademikų analizės, galinčios praplėsti skaitytojo percepciją.

II PK ir sovietinės okupacijos motyvai, menantys lietuvių tremtis ir bėgimą nuo svetimos agresijos, naudoti siekiant sujaudinti skaitytoją, sutelkti galimam veiksmui – priimti migrantus. Tačiau tokia projekcija gali atstumą diadoje sumažinti tik iš dalies. Tam turi poveikio du dalykai: migrantų kaip vientisos masės vaizdavimas (taigi skaitytojo atitolinimas nuo asmens) ir kančių bei aukos diskursų monopolizavimas.

Kančios bei aukos diskursų monopolizavimas užveria sovietmečio istorinio pasakojimo potencialą. Intencijos geros – paskatinti skaitytoją apmąstyti galimas migrantų kančias. Tačiau kentėjimo diskurso (trauminių okupacijos patirčių) nacionali-

zavimas sukuria trumpalaikės dinamikos (ar trumposios atminties) momentą – kančia „paskolinama“, tačiau nesuteikiama.

Migrantai suvokiami dvejopai: viena vertus, kreipiamas dėmesys į musulmonų religiją, kita vertus, – į bėgimo nuo karo ar kitų nelaimių faktą. LDK siužetais kompensuojama patirčių su islamu sritis, o likusiais – patirčių su pabėgėliais. Bendras šiais pasakojimų motyvais pasiektas taškas yra projekcija, kad migrantai, turintys veiksnumą savo rankose, sieks nepriartėti prie lietuvių visuomenės ir / arba likti diaspora. Tai daugiau pasako apie pačią lietuvių visuomenę nei apie pabėgėlius, nes tai yra spekuliatyvi galimybė, kilusi iš lietuvių bandymo suvokti bei pozicionuoti pabėgėlius. Migrantus stengiasi atitraukti nuo savos kultūros, teisinant jų nenoru integruotis bei pažinti, aštrinant situaciją skirtingų patirčių bei istorijų trūkumu.

Ilgalaikės sugyvenimo perspektyvos neprojektavimas (netgi turint vietinių pavyzdžių) nurodo, kad lietuvių visuomenė vis dar suvokiama kaip homogeniška nedaloma masė, o kitos tautos (iš tos pačios Lietuvos) lygia greta gyvena savas istorijas, nepatenkančias į bendrąjį visuomenės diskursą. Istoriniai pasakojimai vietoj aiškinojo potencialo panaudoti kaip įrankiai statant virtualią sieną (besidriekiančią laiku), atribojančią įsivaizduojamą lietuvių visuomenę nuo kitų bendruomenių. Kita vertus, čia galima būtų įžvelgti mažos tautos norą turėti kažką savo – savo erdvę (taip pat kaip savo aukos bei kančios diskursus), savo patirčių lauką ir savo lūkesčių horizontą, kad ir kokios būtų išorinės aplinkybės.

BIBLIOGRAFIJA

Anderson B. R., 1999 – Benedict Richard O’Gorman Anderson, *Isivaizduojamos bendruomenės: apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*, Vilnius, 1999.

Chouliaraki L., 2008 – Lilie Chouliaraki, „Discourse analysis“, in: *The SAGE Handbook of Cultural Analysis*, ed. by T. Bennett, Frow J., London, 2008, p. 674–698, [interaktyvus], in: <<http://eprints.lse.ac.uk/21564/>>, [2015-05-22].

Dahl G., 2009 – Gudrun Dahl, „Sociology and Beyond: Agency, Victimisation and the Ethics of Writing“, in: *Asian Journal of Social Science*, vol. 37, 2009, p. 391–407.

Delanty G., 2008 – Gerard Delanty, „Fear of Others: Social Exclusion and the European Crisis of Solidarity“, in: *Social Policy & Administration*, vol. 42, no 6, December 2008, p. 687, [prieiga internetu], in: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9515.2008.00631.x/epdf>>, [2016-05-20].

Dovgopolova O. A., 2008 – Oksana A. Dovgopolova, „Kito, svetimo ir atstumtojo sritys socialinėje erdvėje“, in: *Athena*, Nr. 4, 2008, p. 150–157, [prieiga internetu], in: <<http://lkti.lt/athena/pdf/4/9.dovgopolova150-157.pdf>>, [2016-04-27].

Eriksen Th. Hylland, 2010 – Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*, London, 2010.

European Stability Initiative, 2017 – *The Refugee Crisis through Statistics. A Compilation for Politicians, Journalists and Other Concerned Citizens*, ed. European Stability Initiative, 2017, p. 23, [prieiga internetu], in: <<http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=597>>, [2018-01-24].

Galtung J., 2006 – Johan Galtung, „The Meaning of History: Enacting Sociocultural Code“, in: *Meaning and Representation in History*, ed. by Jörn Rüsen, 2006, vol. 7, New York, Oxford, p. 89–107.

Gavriluta C., 2015 – Cristina Gavriluta, „Aspects of Social Identity and limiting Appreciation of the Ethnic“, in: *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași Sociologie și Asistență Socială*, tom VIII, 2015, p. 159–165, [prieiga internetu], in: <<http://anale.fssp.uaic.ro/index.php/asas/article/view/376/325>>, [2016-05-18].

Geertz C., 2005 – Clifford Geertz, *Kultūrų interpretavimas*, sud. Arūnas Sverdiolas, Vilnius, 2005.

Georgiou M., Zaborowski R., 2017 – Myria Georgiou, Rafal Zaborowski, 2017 – Media Coverage

of the “Refugee Crisis”: A Cross – European Perspective, *Council of Europe Report DGI (2017) 03*, 2017; [prieiga internetu] <<https://edoc.coe.int/en/refugees/7367-media-coverage-of-the-refugee-crisis-a-cross-european-perspective.html>>, [2018-01-16].

Giddens A., Pierson Ch., 1998 – Anthony Giddens, Christopher Pierson, „Interview 3: Structuration Theory“, in: *Conversations with Anthony Giddens: Makings Sense of Modernity*, Cambridge, 1998, p. 75–93.

Johnstone B., 2004 – Barbara Johnstone, „Discourse Analysis and Narrative“, in: *The Handbook of Discourse Analysis*, ed. by D. Schiffrin, D. Tannen, Heidi E. Hamilton, 2004, Malden, p. 635–649, [interaktyvus], in: <http://works.bepress.com/barbara_johnstone/22>, [2015-05-24].

Klumbytė N., 2010 – Neringa Klumbytė, „Memory, Identity and Citizenship in Lithuania“, in: *Journal of Baltic Studies*, vol. 41, no 3, September, 2010, p. 295–313, [prieiga internetu], in: <http://www.academia.edu/361705/Memory_Identity_and_Citizenship_in_Lithuania>, [2016-05-18].

Koselleck R., 2004 – Reinhart Koselleck, *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*, Columbia University Press, 2004.

Koselleck R., 2002 – Reinhart Koselleck, *The Practice of Conceptual History: Timing, History, Spacing, Concepts*, Stanford University Press, 2002.

Latour B., 2005 – Bruno Latour, *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

Liu J. H., Sibley Ch. G., Huang L., 2014 – James H. Liu, Chris G. Sibley, Li-Li Huang, „History Matters: Effects of Culture-specific Symbols on Political Attitudes and Intergroup Relations“, in: *Political Psychology*, vol. 35, no 1, p. 57–79, [prieiga internetu], in: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/pops.12027/epdf>>, [2015-05-23].

Moving stories, 2015 – *Moving Stories. International Review of How Media Cover Migration*, ed. Aidan White, London, 2015, [prieiga internetu], in: <<http://ethicaljournalismnetwork.org/wp-content/uploads/2016/09/moving-stories-ejn.pdf>>, [2017 12 07].

Reisigl M., Wodak R., 2009 – Martin Reisigl, Ruth Wodak, „The Discourse-historical Approach (DHA)“, in: *Methods of Critical Discourse Studies*, ed. by R. Wodak, M. Meyer, London, 2009, p. 87–

121, [interaktyvus], in: <https://www.researchgate.net/publication/251636976_The_Discourse-Historical_Approach_DHA>, [2016-05-13].

Rüsen J., 2007 – Jörn Rüsen, *Istorika: istorikos darbų rinktinė*, sud. Zenonas Norkus, vert. Arūnas Jankauskas, Vilnius, 2007.

Rüsen J., 2002 – Jörn Rüsen, *Western Historical Thinking. An Intercultural Debate*, New York, Oxford, 2002.

Rüsen J., 2006 – Jörn Rüsen, „What does “Making Sense of History” mean?“, in: *Meaning and Representation in History*, ed. by Jörn Rüsen, 2006, vol. 7, New York, Oxford, p. 1–8.

Šutinienė I., 2008 – Irena Šutinienė, „Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė“, in: *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2008, 8 (17), p. 31–55, [prieiga internetu], in: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367163290617/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>, [2016-05-10].

Šutinienė I., 2002 – Irena Šutinienė, „Trauma ir kolektyvinė atmintis: sociokultūrinis aspektas“, in: *Filosofija. Sociologija*, Nr. 1, 2002, p. 57–62, [prieiga internetu], in: <<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2002/1/57-62.pdf>>, [2016-05-14].

Tereškinas A., 2003 – Artūras Tereškinas, „Towards a New Politics of Citizenship: Representation of Ethnic and Sexual Minorities in Lithuanian Mass Media“, 2003, [prieiga internetu], in: <http://pdc.ceu.hu/archive/00002256/01/media_9_tereskinas.pdf>, [2016-05-19].

Valantiejus A., 2004 – Algimantas Valantiejus, *Kritinis sociologijos diskursas. Tarp pozityvizmo ir postmodernizmo*, Vilnius, 2004.

Venzlauskaitė G., 2014 – Gintarė Venzlauskaitė, „Remembering the Exile Personally and Collectively in Lithuania: Historical Narratives and Oral Memories about the Mass Deportations to the Soviet Union“, MSc dissertation at: University of Glasgow, 2014, p. 19–20, [prieiga internetu], in: <https://www.academia.edu/23712126/MSc_dissertation_Remembering_the_exile_personally_and_collectively_in_Lithuania_historical_narratives_and_oral_memories_about_the_mass_deportations_to_the_Soviet_Union>, [2016-05-16].

Verhaeghe P., 2008 – Paul Verhaeghe, *Identity in a Time of Loneliness*, paskaita APW konferencijoje, Philadelphia, March 2008, [prieiga internetu], in: <<http://www.psychanalysis.ugent.be/pages/nl/artikels/artikels%20Paul%20Verhaeghe/Identity%20in%20a%20time.pdf>>, [2014-10-12].

Zembylas M., 2010 – Michalinos Zembylas, „Agamben’s Theory of Biopower and Immigrants/Refugees? Asylum Seekers. Discourses of Citizenship and the Implications for Curriculum Theorizing“, in: *Journal of Curriculum Theorizing*, vol. 26, Number 2, 2010, 31–45, [prieiga internetu], in: <<http://journal.jctonline.org/index.php/jct/article/view/195/83>>, [2016-05-18].

White H., 1995 – Hayden White, „Naratyvumo vertė vaizduojant tikrovę“, in: *Baltos lankos*, vert. Aušra Čizikienė, Vilnius, 1995, p. 33–64.

Wodak R., Meyer M., 2009 – Ruth Wodak, Michael Meyer, „Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology“, in: *Methods of Critical Discourse Studies*, ed. by R. Wodak, M. Meyer, London, 2009, p. 1–33, [prieiga internetu], in: <http://miguelangelmartinez.net/IMG/pdf/2008_Wodak_Critical_Discourse_Analysis_Ch_01.pdf>, [2016-05-13].

MIGRANTS’ DISCOURSE FORMATION USING HISTORICAL NARRATIVES IN LITHUANIAN NEWS PORTALS DURING THE YEAR 2015

Virginija Popovaitė

S u m m a r y

In the year 2015 Europe was facing what appeared to be the worst migration crisis since World War II. Its coverage in Lithuanian media has spurred different voices to reach out for the audience: the country was facing the New Other, with whom there were no shared memories or experiences. Certain historic narratives and their motifs were invoked into discus-

sion in order to embrace certain attitudes or actions while trying to comprehend the ongoing crisis: The Grand Duchy of Lithuania, World War II and Soviet Occupation.

The two-staged research was done in order to reveal how historical narratives were used to comprehend the possible newcomers and project outcomes

of positioning migrants. 7 major news portals were used as a source of research, chosen by its importance or audience reach on national and regional levels with key words “pabėgėlis” (refugee), “migrantas” (migrant), “nelegalas” (illegal person), “bėglys” (fugitive), “atbėgėlis” (arrival). At the first stage, trending discourses and keywords were revealed, while during the 2nd the usage of historical narratives while positioning the newcomers was analysed. Data is divided according to historic moments that were used. Matrices of positioning self-other, attributing the agency and the outcome with possible suggestion of

what to expect from the Others and how to comprehend them were drawn.

Results revealed that the multicultural GDL narrative was used for distancing and traumatic WWII and Soviet occupation narrations were the ones to bring migrants closer for a momentary lapse. Variety of historical passages highlights the ongoing struggle of creating the face of the New other. Narrations are done in homogenic manner instead of charging stories with ethnically diverse experiences, resulting in not giving migrants an historical time.

*Iteikta 2018 03 16
Parengta skelbti 2018 05 28*